

УДК 349.6;341.1; 340.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.2.34>

ПРОБЛЕМИ ПОНЯТТЄВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ГАРМОНІЗАЦІЇ ВОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ МЕХАНІЗМОМ КОНТРОЛЮ ПРОМИСЛОВОГО ЗАБРУДНЕННЯ

Уberman В.І.,
*кандидат технічних наук, провідний науковий
співробітник лабораторії формування та регулювання якості вод,
Науково-дослідна установа
«Український науково-дослідний інститут екологічних проблем»
Міністерства захисту довкілля
та природних ресурсів України
ORCID: 0000-0002-2807-7937
e-mail: vlad.uberman@gmail.com*

Васьковець Л.А.,
*кандидат біологічних наук, професор,
професор кафедри безпеки праці
та навколишнього середовища,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
ORCID: 0000-0002-7373-7113
e-mail: ludmilavaskovets2@gmail.com*

Уberman В.І., Васьковець Л.А. Проблеми поняттєво-термінологічної гармонізації водного законодавства України з європейським механізмом контролю промислового забруднення.

У статті досліджено особливості поняттєво-термінологічної гармонізації українського правового механізму регулювання скидання промисловими джерелами забруднюючих речовин з актами *acquis* ЄС. Зазначено, що в Україні з 08.08.2025 управління спеціальним водокористуванням в частині скидання речовин із стічними водами відбувається в умовах: дії Закону України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» (української версії Directive 2010/75/EU), який поширюється лише на частину водокористувачів; впровадження європейського водного менеджменту за Директивою ЄС 2000/60/ЄС; вимог Водного кодексу України. Внаслідок таких умов у зазначеному механізмі створюється складна архітектура, за якою кожен з трьох складників має «паралельний» іншим структурний ланцюг регулювання забруднення та набір власних законодавчих інструментів, які характеризуються відповідним термінологічним апаратом. Виявлено, що закон про інтегроване запобігання та підзаконні акти до нього містять термінологічні між-складникові відсилання. Порівняльно-аналітичним методом досліджено поняттєво-термінологічну релевантність регулятивних функціонально і семантично порівнянних норм у структурних складниках правового механізму. Визначено, що до найважливіших термінів регулятивних норм належать: «контроль», «забруднююча речовина», «гранично допустимі концентрації, мг/дм³», «ГДС, г/год», «ГДС, перераховані у т/рік», «екологічні нормативи якості води». Доведено, що переклад базового терміну «контроль» є некоректним і викликає непорозуміння, що його слід юридично перекладати через функціональне застосування і уникати багатозначності. Виконані дослідження функціонально порівнянних регулювальних нормативів дозволяють стверджувати – принаймні більш як половина з цих нормативів є нерелевантними Водному кодексу України. Усунення нерелевантності вимагає змін в українському водному законодавстві або гармонізації термінології між складниками механізму регулювання шляхом створення узгодженої термінологічної бази.

Ключові слова: водне законодавство України, екологічне законодавство ЄС, регулювання якості вод, забруднення поверхневих вод, скидання забруднюючих речовин, гармонізація термінології.

Uberman V.I., Vaskovetz L.A. Problems of conceptual and terminological harmonization of Ukrainian water legislation with the European mechanism for industrial pollution control.

The article examines the features of the conceptual and terminological harmonization of the Ukrainian legal mechanism for regulating the discharge of pollutants from industrial sources with the EU acquis. In Ukraine, from 08.08.2025, the management of special water use in the part of discharge of substances with wastewater takes place under the conditions as following: the operation of the Law of Ukraine “On Integrated Prevention and Control of Industrial Pollution” (the Ukrainian version of Directive 2010/75/EU), which applies only to some water users; the implementation of European water management under EU Directive 2000/60/EC; the requirements of the Water Code of Ukraine. These conditions create a complex architecture in the specified legal mechanism, according to which each of the three components has a “parallel” structural chain of pollution regulation and a set of its own legislative instruments, which are characterized by the corresponding terminological apparatus. The Law on Integrated Prevention and its by-laws includes terminological inter-component references. The comparative-analytical method was used to study the conceptual and terminological relevance of functionally and semantically comparable regulatory norms in the structural components of the legal mechanism. It was determined that the most important terms of regulatory norms include: “control”, “pollutant”, “maximum permissible concentrations, mg/dm³”, “MPD, g/h”, “MPD, converted into t/year”, “environmental standards of water quality”. It was found that the translation of the basic term “control” is incorrect and causes misunderstanding, it should be legally translated through its functional application and avoid ambiguity. The study of functionally comparable regulatory norms allows us to state that at least more than half of these norms are irrelevant to the Water Code of Ukraine. Eliminating irrelevance requires changes in Ukrainian water legislation or harmonization of terminology between the components of the regulatory mechanism by creating law approved base of terms.

Key words: water legislation of Ukraine, EU environmental legislation, water quality regulation, surface water pollution, discharge of pollutants, harmonization of terminology.

Постановка проблеми. Правове регулювання скидання забруднюючих речовин (РСЗР) зі зворотною водою у водні об’єкти України залишається однією з найбільш важливих державних [1] і, за Водним кодексом України (ВКУ) [2, ст. 1, 25, 41, 48], соціально потрібних функцій спеціального водокористування навіть у період воєнних дій, кризи промислового виробництва та економічної скрути. В еколого-політичних прогностичних документах, наприклад [3, с. 43], стверджується, що проблема погіршення якості води набуде ще більшого значення в умовах та внаслідок тривалої військової агресії. Остання чинить багатобічний руйнівний тиск на усю структуру водного господарства, здійснює негативний вплив на найбільших водокористувачів, викликає негативні зміни складу забруднюючих речовин (ЗР) у водних об’єктах тощо. Нові обставини вимагають створення відповідної концепції, моделі та організаційної структури управління водокористуванням, у т. ч. оновлення РСЗР, що має здійснюватися одночасно з виконанням планів прискореного руху до євроінтеграції.

У 2025 р. набрав чинності ключовий Закон України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» (ЗУПІЗКПЗ) [4], який є українською версією Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю) (ДПВ) [5]. ЗУПІЗКПЗ здійснює вирішальний вплив на всю екомодернізацію України. У тому самому та у попередньому році було прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів (ПНПА), спрямованих на конкретизацію інструментів ЗУПІЗКПЗ. Цей закон зокрема регулює скидання ЗР «основними» промисловими водокористувачами й встановлює вимоги до РСЗР з відповідних техногенних стаціонарних джерел (установок) у поверхневі води України. Сфера правового регулювання ЗУПІЗКПЗ не охоплює т. зв. «неосновних» промислових та інших водокористувачів, прямо не зазначених у додатку до закону. Таке обмеження значно ускладнює архітектуру відповідної частини правового поля сучасного українського водного законодавства, яка не відображена у ВКУ. Внаслідок змін *правові норми сучасного механізму РСЗР поділяються за належністю до трьох різних законодавчих структурних складників*. Ними є: український аналог європейської

ДПВ, тобто ЗУПЗКПЗ; чинний ВКУ з відповідними ПНПА, за якими здійснюється українське (національне) регулювання; європейський водний менеджмент за Директивою 2000/60/ЄС «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» (далі ВРД за [6] або за англomовним оригіналом *WFD* [7]). **Функціонально подібні нормативи впливу на зворотню воду та нормативи стану води у водних об'єктах мають достатньо значні між складникові відмінності, які можуть негативно вплинути на правову поведінку водокористувачів.** Цими відмінностями створюються нерівні законодавчі вимоги до водокористувачів та проблеми у правозастосовній діяльності. Відмінності та пов'язані з ними поняттєво-термінологічні розбіжності знижують ефективність законодавчого регулювання складу та властивостей зворотної води з техногенних точкових стаціонарних джерел, ускладнюють дотримання якості поверхневих вод та умов їх екологічної безпеки. Усунення таких розбіжностей вимагає відповідних досліджень.

Метою дослідження є визначення та оцінка поняттєво-термінологічної релевантності головних регулятивних норм сучасного механізму українського РСЗР в поверхневій воді. Дослідження здійснюється шляхом порівняння норм одного функціонального призначення в різних структурних складниках зазначеного механізму.

Стан опрацювання проблематики. Правове РСЗР, яке здійснюється у складі спеціального водокористування (СВ), до початку адаптації українського водного законодавства до європейського досліджувалося багатьма відомими вченими-правознавцями В.І. Андрейцевим, А.П. Гетьманом, Н.Р. Кобецькою, Н.Р. Малишевою, Ю.А. Красною, А.К. Соколовою, Ю.С. Шемшученком, М.В. Шульгою та ін. Ці дослідження не втратили своєї цінності й донині. Головною особливістю тогочасного СВ та робіт зазначених авторів є їх **цільова спрямованість на законодавче забезпечення економічної (або водогосподарської) діяльності** в умовах обмежень з боку безпеки людини. Це добре видно, зокрема, з оцінки правового значення регулятивних норм щодо водокористування, яку виконано у фундаментальному підручнику за заг. ред. Ю.С. Шемшученка [8, с. 231]. Про критеріальне значення регулятивних норм для визначення правомірності поведінки суб'єктів водокористування, тобто власників скидів, стверджується Кобецькою Н.Р. у [9, с. 95]. Натомість сучасне європейське водне законодавство спрямоване не на забезпечення потрібної якості води, «яка визначає її придатність для конкретних цілей використання» у сенсі визначення ВКУ [2, ст. 1], тобто у певних місцях водокористування, а на досягнення «доброго» хімічного та екологічного стану вод за ВРД [6, преамб. (26), (33)]. Отже, **ціллю європейського законодавчого регулювання є не водогосподарська, а т. зв. «екологічна якість» води** [6, преамб. (20)] в її мисивах.

Зміни в українському водному законодавстві можуть здійснитися лише при визнанні провідного значення екосистемного принципу РСЗР. Цієї думки зокрема дотримується Чопко Х.І. [10, с. 188], яка вважає що «Екологічні нормативи повинні бути встановлені для кожного конкретного регіону чи місця проживання людини. Тобто потрібна диференціація екологічних нормативів за регіонами з коригуванням їх стосовно відповідних чинників». Необхідність екологічного правового регулювання також визнається представниками харківської школи екологічного права. Сутнов Є.П. [11] на базі аналізу великого обсягу еколого-політичних, правових та наукових джерел визначив екосистемний підхід «квінтесенційним» принципом екологічного права. Дослідники харківської школи екологічного права Виставна Ю.Ю. (Yuliya Vystavna) та Черкашина М.К. (Maryna Cherkashyna) у співавторстві з Michael R. van der Valk в рамках конкретного проекту для пострадянських республік [12] дійшли важливого висновку: «Загальні завдання інтеграції із законодавством ЄС мають істотні розбіжності не тільки у термінології, а й у загальній концепції охорони водних ресурсів» [переклад авторів: В.У., Л.В.].

Створення правового механізму РСЗР та визначення його відповідних інструментів належить до пріоритетних завдань екологічної політики, спрямованої на екологічну безпеку існування водних екосистем, на якість води у поверхневих водах та на діяльність з водокористування в частині скидання забруднюючих речовин (ЗР) у складі зворотної води. Про передумови, спроби та шляхи розв'язання цієї проблеми в Україні стисло зазначено у серії доктринальних документів 1998, 2010 та 2019 років [13, pp. 1, 2, 27], [14, p. 2, p. 4], [1, p. I]. В останньому вже згадуються деякі українські вимоги до екосистемного підходу. Але тривалий строк існування проблеми свідчить про її фактичну невирішеність, а **необхідність створення в українському водному законодавстві дієвих та ефективних механізмів РСЗР виходячи з інших концепцій вимагає зміни застарілої екологічної парадигми РСЗР.** Шлях до можливого вирішення відкрився лише у 2014 р.

(після ратифікації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами) з початком адаптації до ВРД, та значно розширився у 2025 р. внаслідок набуття чинності ЗУПЗКПЗ.

Специфіка воєнного часу ускладнює регулювання екологічних правовідносин і відвертає соціальну увагу від охорони екологічних систем. Деякі науковці, зокрема Антонюк У.В. [15], вважають, що в умовах війни зменшуються можливості використання природних ресурсів, а державні інституції не в змозі забезпечити ефективний захист екологічних прав громадян і виникає необхідність зміни механізмів екологічних та дерегуляції спеціального природокористування. З іншого боку, офіційні джерела статистичної інформації [16, р. 4.1] свідчать про значне фактичне погіршення якості поверхневої води за санітарно-гігієнічними умовами, яке сталося попри істотне зменшення обсягу скидів зворотних вод після початку повномасштабної фази агресії проти України.

Виклад основного матеріалу. Створення уніфікованого правового механізму контролю промислового забруднення шляхом прийняття ЗУПЗКПЗ, як версії європейської ДПВ, є порівняно новим напрямком українського екологічного законодавства. Попередня діяльність у боротьбі із забрудненням довкілля здебільшого виходила з його секторальної (щодо окремої компоненти довкілля) належності, з властивостей речовинних та енергетичних забруднювачів. До уваги майже не бралася категорія промислових джерел в цілому, як єдина велика та складна система, ігнорувалися, навіть на етапі попереднього розгляду дозвільними органами, зв'язки між різними компонентами та їх можливі впливи один на одного. У ДПВ [6, преамб. (3)] зазначено: «Різні підходи до здійснення контролю за викидами у повітря, води чи ґрунт окремо одне від одного можуть сприяти зміщенню забруднення з одного компонента довкілля в інший, замість того, щоб забезпечувати захист довкілля в цілому».

У цьому напрямку *головним багатозначним термінологічним елементом щодо інтегруючого загальносистемного впливу, який не має єдиного задовільного поняттєвого визначення в англійській і українській мові, є «контроль»*. Зміст останнього залежить від контексту і стосується у ЗУПЗКПЗ (ДПВ) – лише «основних» видів промислової діяльності та створюваного ними забруднення всіх середовищ, а у базових джерелах водного законодавства цей зміст визначається різним чином: в українському – за ВКУ, в європейському – за ВРД (*WFD*). Наразі у спільно-європейські термінологічні системи *acquis* ЄС, наприклад *IATE*, українська правова термінологія не входить.

За загальноновизнаним в юридичній діяльності джерелом [17, с. 569] «контроль» в українській мові має лексичне значення «Перевірка відповідності контрольованого об'єкта встановленим вимогам». Відповідні інтерпретації цього терміну наведені у табл. 1. В українських державних нормативно-технічних джерелах щодо контролю якості продукції цей термін використовується у сенсі діяльності, яка за ДСТУ 3021-95 [18] включає проведення вимірювань, перевірок випробувань однієї чи декількох характеристик продукту або перебігу певного процесу з метою визначення їх відповідності встановленим вимогам. В найбільш релевантному предмету даної статті ДСТУ 3812-98 [19, п. 3], який стосується техногенної екологічної безпеки, наводиться визначення: «контроль стічних вод – перевіряння відповідності кількісних та якісних показників стічних вод нормам і вимогам». В українському ВКУ визначення терміну «контроль» відсутнє, але у його главі 5 та в її окремих статтях [4, ст. 18] цей термін розуміється як забезпечення «додержання усіма юридичними та фізичними особами вимог водного законодавства», тобто як «нагляд» або «перевірка». Наведені *українські визначення та їх зміст не відображають функції безпосереднього впливу на дію джерел скидання ЗР*. В англійських текстах Директив ЄС термін «*control*» за загальноновизнаним джерелом [20] означає «*exercise restraining or directing influence over*», тобто «здійснювати стримувальний або напрямний вплив на» [*переклад авторів*: – В.У., Л.В.]. В європейській ВРД [6, ст. 2 (36)] значення «контроль скидів та викидів у поверхневі води» закріплено за терміном «комбінований підхід», що пояснюється у ВРД [6, премб. (40)]: «комбінований підхід із застосуванням контролю забруднення у джерелі його виникнення шляхом встановлення значень гранично допустимих скидів та стандартів якості довкілля». Отже, у *європейському водному секторі «контроль» розуміється як «встановлення двох значень», тобто як «регулювання» або «управління»*. Термінологічний аналіз фрагментів *WFD* [7], які містять термін «*control*» і змістовно не стосуються «нагляду» або «перевірки», виконаний професором В. Лозанським для першого перекладу *WFD* [21], призвів до висновку, що адекватним відповідником зазначеного терміну є «регулювання».

Таблиця 1 – Контекстні інтерпретації терміну «контроль»
у водному законодавстві ЄС та України

Законодавче джерело / Контекст	Термінологічне значення	Функціональний зміст	Приклад застосування	Коментар
ВРД / <i>WFD</i>	Контроль скидів, засоби контролю (не лише технічні) / Emission control(s)	Регуляторний механізм для обмеження забруднення через нормативи	Ст. 1 (36), (41); Ст. 10 / Art. 2(41), (36)	Зв'язок з дозвільною системою та з технічними стандартами, техніко-правове значення
ВКУ	Контроль за використанням і охороною вод	Адміністративний нагляд, перевірка дотримання норм	Ст. 10, ст. 18	Широке значення, яке включає перевірки, інспекції, звітність
ЗУПЗКПЗ	Державний нагляд (у сфері господарської діяльності)	Діяльність органів державної влади та персоналу підприємства-водокористувача	Ст. 1, ст. 10, ст. 14, ст. 20, ст. 24	Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»

В оригінальному тексті ДПВ термін «*control*» використовується без окремого змістовного визначення, але з додатковими уточненнями як [22, Art. 1] «*prevention and control of pollution arising from*» або [22, Art. 3 (15)] «*who operates or controls in whole or in part the installation*», тобто «запобігання та контроль забруднення, що виникає внаслідок» або «хто експлуатує або контролює установку повністю або частково» [переклад авторів: В.У., Л.В.]. В українській версії ЗУПЗКПЗ «контроль» розуміється як синонім «державного нагляду» [4, ч. 3, ч. 4 ст. 7; ст. 20] або використовується у словосполученні «контроль оператором установки за дотриманням гранично допустимих викидів» [4, п. 11 ч. 6 ст. 10]. З цих фрагментів можна зробити висновок, що **у сфері впливу на діяльність, яка спричиняє забруднення, йдеться про здійснення «наглядових функцій»**. Таке використання базового у даній сфері правового регулювання терміну не відповідає принципу правової, більш точно законодавчої, визначеності та дозволяє стверджувати про незадовільність перекладів відповідних фрагментів європейських директив.

Отже, український переклад базового терміну «*control*» всюди в тексті ЗУПЗКПЗ як «контроль» не можна визнати коректним, бо його поняттєвий контекст у деяких нормах не відповідає ані словниковим україномовним і англomовним тлумаченням, ані термінології головних джерел європейського та українського законодавств і нормативно-технічних документів. Тому **цей термін юридично слід перекладати через його функціональне застосування, а також не зберігати у перекладі його багатозначність**. Отже, для фрагментів законодавчого тексту, що змістовно не стосуються «нагляду» або «перевірки», цілком адекватним відповідником терміну «*control*» є «регулювання», що збігається з перекладом *WFD* [21].

До структури сучасного українського механізму РСЗР входять наступні складники (у послідовності їх включення у водне законодавство України):

(1) – елементи регулювання за ВКУ, яке засновано на принципі «емісія – іммісія» та на більш ніж 50 річному господарському використанні ділянок водних об'єктів, що поширюються від місць скидання ЗР до контрольних пунктів якості води, з метою зменшення шкідливого впливу ЗР внаслідок гідромеханічних, гідрохімічних та ін. властивостей цих ділянок;

(2) – елементи регулювання за ст. 10 ВРД відповідно комбінованому підходу, який реалізує «принцип перестороги та принципи, що передбачають вжиття превентивних заходів, пріоритетне усунення шкоди довкіллю у джерелі її виникнення». Таке регулювання здійснюється із «застосуванням регулювання забруднення у джерелі його виникнення шляхом встановлення значень гранично допустимих скидів та стандартів якості довкілля» *WFD* [6, преамб. п. (40)]. Окремим випадком є регулювання щодо пріоритетних (у т. ч. небезпечних) ЗР, яке визначається за спеціальними директивами ЄС та технічними документами, для цього використовуються властивості

т. зв. «зони змішування» (*mixing zones*). Частину елементів регулювання за комбінованим підходом наразі вже імплементовано у ВКУ;

(3) – регулювання згідно з вимогами ЗУПЗКПЗ, яке за ДПВ [5, преамб. п. (2)] ґрунтується на принципі «... запобігання, зменшення та, наскільки це можливо, усунення забруднення, що виникає внаслідок промислової діяльності, відповідно до принципу «забруднювач платить» та принципу запобігання забрудненню, слід встановити загальні рамки для контролю основної промислової діяльності, надаючи пріоритетне значення втручанню на джерелі, ... ». Тобто йдеться про найменше, а у граничному випадку і про нульове забруднення, що здебільшого, крім подій з категорією «пріоритетних» ЗР, збігається зі складником (2) і може розглядатися як його певна конкретизація.

Правовими інструментами сучасного механізму РСЗР у складі головного комплексного інструменту «контролю» промислових водокористувачів, українського інтегрованого довкілцевого дозволу (ІДД), є регульовальні норми, відомі як нормативи (*standards*), до диспозицій яких входять характеристики технічних або екологічних об'єктів. Тобто ці нормативи за об'єктами нормування поділяються на нормативи зовнішнього впливу (НВ) та нормативи стану (НС) водних об'єктів.

Складник (1) включає наступні нормативи РСЗР: за ВКУ [2, ст. 35] – нормативи екологічної безпеки водокористування (НС), екологічний норматив якості води масивів поверхневих та підземних вод (НС), нормативи гранично допустимого скидання забруднюючих речовин (НВ), галузеві технологічні нормативи утворення речовин, що скидаються у водні об'єкти (НВ); за ПНПА Методика [23, р. II п.п. 1–3] – граничні відстані розташування фонових та контрольного створів відносно скиду (випуску) зворотної води (НС).

Структурний складник (2) включає нормативи ВРД: хімічного стану поверхневого водного масиву (НС) за [6, ст. 1 (18), (24)], якості довкілля (НС) за [6, ст. 1 (35)], значення гранично допустимих скидів (НВ) за [6, ст. 1 (40)]. З них наразі частково імплементовано у склад ВКУ нормативи хімічного стану масиву поверхневих вод (НС) [2, ч. 2 ст. 13-2, ч. 2 ст. 15, ст. 21-1, ст. 37].

Структурний складник (3) містить такі види регульовальних нормативів із ЗУПОНПС [24, ст. 33] та ЗУПЗКПЗ: гранично допустимі викиди (НВ) за [4, ст. 1 п. 3], екологічні нормативи (НС) за [4, абз. 2 ч. 4 ст. 3, ч. 1 ст. 11].

Слід зауважити, що ДПВ [5, ст. 3], який є первинним джерелом термінів, містить визначення двох із них: «значення гранично допустимих викидів» (НВ) та «стандарт якості довкілля» (НС). Стосовно останнього у [5, ст. 3 (6)] чітко зазначено, що його слід розуміти «як встановлено у законодавстві Союзу», тобто як визначено у ВРД [6, ст. 2 (35)].

З наведеного випливає, що найбільш інструментально та інформаційно насиченим і складним для водоохоронного використання є науково та методологічно застарілий структурний складник (1) щодо контролю «неосновної» промислової діяльності. Остання обставина контрастує з тим, що більш екологічно небезпечні джерела ЗР «основних» водокористувачів мають контролюватися (регулюватися) простішими правовими засобами ніж менш небезпечні джерела ЗР «неосновних» водокористувачів. Це свідчить, що підхід до РСЗР за європейськими принципами є законодавчо прогресивним.

Загальні вимоги до змісту та умов ІДД наведено у ЗУПЗКПЗ [4, ст. 10] і конкретизовано у ПНПА Вимоги [25], а форму ІДД наведено у додатку до Вимог. Регульовальні нормативи, які стосуються води, містяться в ІДД у р. «III. Умови інтегрованого довкілцевого дозволу», та у підрозділі «2. Ліміти забору води, ліміти використання води, ліміти скидання забруднюючих речовин, інші характеристики водокористування (передача води, скидання зворотних (стічних) вод, використання води в системах оборотного та повторного водопостачання), умови спеціального водокористування; вимоги та заходи, передбачені водним законодавством». Саме цей підрозділ 2 включає категорію інструментів (нормативів), яка має назву «ліміти скидання забруднюючих речовин» і стосується РСЗР. У п. 2.2 використана їх друга назва: «гранично допустимі скиди (ГДС)», яка відповідає ВКУ. У цьому ж пункті наведено конкретизацію законодавчих інструментів нижчого рівня, якими фактично реалізується механізм РСЗР: «Забруднюючі речовини, скидання яких нормується; гранично допустимі концентрації, мг/дм³; ГДС, г/год; ГДС, перераховані у т/рік».

У низці інших ПНПА 2024-2025 рр., які врегульовують різні етапи переходу від окремих середовищних дозволів до ІДД, встановлено та конкретизовано регульовальні нормативи, частина з яких за найменуванням або за змістом не узгоджується із вимогами головних актів законодав-

ства. Підставою для термінологічного порівняння зазначених інструментів законодавства у сфері запобігання, зменшення та контролю промислового забруднення з відповідними інструментами водного законодавства є вказівка у Вимогах [25, п. 2]: «Терміни у цих Вимогах вживаються в значеннях, наведених у Водному кодексі України, <...> Законах України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» <...>». Тобто зазначені інструменти за їх номенклатурою, змістом, цільовим призначенням, способом використання, розмірностями фізичних величин та ін., мають бути об'єктно та семантично релевантними (подібними) таким інструментам у ВКУ та у відповідних ПНПА. Найважливішими для реалізації ЗУПЗКПЗ слід вважати Вимоги [25]. Порівняння головних інструментів Вимог з іншими нормативно правовими актами чинного водного законодавства виконано у табл. 2. В ІДД [24, Додаток] наводяться назви та розмірності фізичних величин (стовп. 1 табл. 2), якими характеризуються значення певних нормативів. Але навіть їх назви не відповідають вимогам ЗУПЗКПЗ (стовп. 2 табл. 2) та зберігають усі атрибути, встановлені у ВКУ (стовп. 3 табл. 2), а спроби законодавчого уникнення розбіжностей між нормативами ЗУПЗКПЗ та ВКУ у тексті відсутні. Висновки щодо кожного інструмента наведено у стовп. 4. Деякі з висновків, наприклад, стосовно «забруднюючих речовин» та «забруднення», спираються на результати, отримані авторами даної статті та викладені, зокрема у [26]. Найбільш значні причини об'єктної та семантичної нерелевантності наведено у примітках до табл. 2.

Оцінки відповідності дев'яти основних правових інструментів ЗУПЗКПЗ в частині їх використання у водному законодавстві вимогам останнього наведені у табл. 2. Навіть результати **найбільш спрощеного порівняння** (без заглиблення у методологічні правові особливості) свідчать: щонайменше понад половини таких інструментів (п'ять з дев'яти) є нерелевантними ВКУ. Цим обґрунтовується необхідність змін у ВКУ та у відповідних ПНПА задля забезпечення коректного законодавчого впливу РСЗР з об'єктів промислової діяльності (установок) зі сфери правового регулювання ЗУПЗКПЗ.

Таблиця 2 – Порівняння головних інструментів складових сучасного українського правового механізму РСЗР за термінологічно-поняттєвими характеристиками

Правові інструменти [4, п. 2] та терміни ІДД [24, п. 2]	Законодавче джерело, термінологічно-поняттєві характеристики (визначення, походження, зміст, призначення, спосіб використання або ін.)		Об'єктна та семантична релевантність (Р) або нерелевантність (НР) термінів у стовп. 2 та 3
	у сфері правового регулювання ЗУПЗКПЗ [4]	за ВКУ та відповідними ПНПА	
1	2	3	4
Забруднююча речовина	[4, ч. 1 ст. 11]	ВКУ [2, ст. 1, п. 7 ст. 14, ч. 5 ст. 21-1, ч. 2 ст. 38]	НР *1
Забруднення	[4, п. 6 ч. 1 ст. 1]	ВКУ [2, абз. 6 ч. 1 ст. 1]	Р
Ліміти скидання забруднюючих речовин	[4, абз. 2 ч. 6 ст. 10]	ВКУ [2, ст. 1, ст.]	Р
Гранично допустимий викид. Гранично допустимі скиди (ГДС)	[4, абз. 3 ч. 3 ст. 1]	ВКУ[2, ст. 1, ч. 1 ст. 38]	Р
ГДС, г/год	[4, ч. 1 ст. 11]	Методика [24, п. 5 р. IV]	Р

Гранично допустимі концентрації, мг/дм ³	[4, абз. 3 ч. 1 ст. 1, абз. 3 ст. 3, абз. 5 ч. 6 ст. 10]	ВКУ [2, ст. 1, ч. 1 ст. 36,]	НР * ²
ГДС, перераховані у т/рік	—	Методика [24, п. 5 р. IV]	НР * ³
Екологічні нормативи	[4, абз. 2 ч. 4 ст. 3, ч. 10, ч. 11 ст. 10, ч. 1 ст. 11, ч. 1 ст. 16, абз. 2 ч. 5 ст. 29]	—	НР * ⁴
Екологічні нормативи якості води	[4, ч. 11 ст. 10]	ВКУ [2, ст. 21-1, ч. 1 ст. 35, ст. 37]	НР * ⁵

Примітки*: ¹ – визначення ЗР у ВКУ не відповідає властивостям ЗР у ЗУПІЗКПЗ, див. [26];

² – визначення у ВКУ та вимоги ЗУПІЗКПЗ стосуються різних категорій вод;

³ – норматив у ЗУПІЗКПЗ відсутній, а норматив у ВКУ не використовується для РСЗР;

⁴ – використання у ЗУПІЗКПЗ не відповідає визначенню у ВКУ, див. [26];

⁵ – термін ЗУПІЗКПЗ та визначення ВКУ стосуються різних об'єктів, див. [26].

Розгляд вихідних вимог для отримання ІДД, викладених у ПНПА Вимоги 1 та конкретизованих у документі Заява [27, абз. 3 п. 4, Додаток р. VI, п. 2], дає підстави вважати що визначені у цьому ПНПА інструменти у складі ІДД фактично нівелюють відмінності між вимогами до «Дозволу на спеціальне водокористування» за ВКУ та відповідним розділом ІДД за ЗУПІЗКПЗ. Це своєю чергою ставить під сумнів успішність переходу від задекларованої у ДПВ [5, преамб. (2)] (див. вище) парадигми господарського використання водних об'єктів для скидання ЗР до сучасної еколого-центричної парадигми.

Остаточного визначити ефект чинної української версії ДПВ можна з аналізу впливу ЗУПІЗКПЗ на стан поверхневих вод, з вивчення подальшої юридичної практики у справах про надання ІДД промисловим підприємствам та з розгляду результатів користування цим головним правовим інструментом.

Висновки. У 2025 році важливий підінститут РСЗР українського водного законодавства зазнав принципових змін, пов'язаних для значної частини водокористувачів зі зміною застарілої еколого-правової парадигми РСЗР, внаслідок прийняття ЗУПІЗКПЗ та одночасної адаптації до європейського водного менеджменту за ВРД. Зміни ускладнили архітектуру правового механізму РСЗР, збільшили кількість його структурних складників до трьох, а саме: стосовно «основних» промислових водокористувачів за ЗУПІЗКПЗ, стосовно «неосновних» промислових та ін. водокористувачів за ВКУ, стосовно пріоритетних ЗР при окремих випадках регулювання за комбінованим підходом ВРД. Виконаний аналіз відсилань ЗУПІЗКПЗ → ВКУ між структурними складниками свідчить про поняттєво-термінологічну нерелевантність базових українських та європейських правових інструментів РСЗР, а також про похибки у перекладах важливих термінів. Причинами об'єктної та семантичної нерелевантності є розбіжності у змісті або у визначеннях законодавчих інструментів. Головний загальний термін «контроль» вимагає поняттєвої конкретизації у законодавстві залежно від контексту з обранням одного зі значень «регулювання» або «нагляд» чи «перевірка». Порівняння функціонально подібних регулювальних нормативів дозволяє стверджувати, що головні з них, які входять до складу ІДД ЗУПІЗКПЗ, є нерелевантними ВКУ, зокрема «забруднююча речовина», «гранично допустимі концентрації, мг/дм³», «ГДС, г/год», «ГДС, перераховані у т/рік», «екологічні нормативи якості води». Поняттєва відповідність інших інструментів хоча і не демонструє явної розбіжності, але потребує поглиблених правових досліджень. Це означає неможливість забезпечення коректного законодавчого впливу на власників та на керівництво об'єктів промислової діяльності, а також значно ускладнює правозастосовну діяльність. Усунення зазначеної нерелевантності вимагає або змін у ВКУ, ЗУПІЗКПЗ та у відповідних ПНПА, або гармонізації термінології шляхом створення узгодженої термінологічної бази (спеціального глосарія або закону про терміни).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України № 2697-VIII від 28 лютого 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 03.10.2025).
2. Водний кодекс України: Закон України № 213/95-ВР від 6 червня 1995 року. Ред. від 08.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.10.2025).
3. Пріоритети забезпечення екологічної безпеки України в умовах російської воєнної агресії: аналітична доповідь / [С. Іванюта, Л. Якушенко]. Київ: НІСД, 2024. 61 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.11> (дата звернення: 03.10.2025).
4. Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення: Закон України № 3855-IX від 16 липня 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text> (дата звернення: 03.10.2025).
5. Директива Європейського Парламенту і Ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-10#Text (дата звернення: 03.10.2025).
6. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23 жовтня 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text (дата звернення: 03.10.2025).
7. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/oj> (дата звернення: 03.10.2025).
8. Екологічне право України. Академічний курс: підручник / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка». 2005. 848 с.
9. Кобецька Н.Р. Екологічне право України: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер. 2008. 352 с.
10. Чопко Х.І. Окремі правові аспекти екологічного нормування в Україні та шляхи його вдосконалення. *Право і суспільство*. 2019. № 6. С. 184 – 189. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-6-1-31> (дата звернення: 03.10.2025).
11. Суєтнов Є.П. До питання про визнання екосистемного підходу квінтесенціальним принципом екологічного права. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 149. С. 92 – 113. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.149.201995> (дата звернення: 03.10.2025).
12. Yuliya Vystavna, Maryna Cherkashyna and Michael R. van der Valkd. Water laws of Georgia, Moldova and Ukraine: current problems and integration with EU legislation. *Water International*. 2018. Vol. 43. Issue 3: Wicked Problems of Water Quality Governance. Taylor and Francis Online. 11 p. DOI: <https://doi.org/10.1080/02508060.2018.1447897> (дата звернення 03.10.2025).
13. Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки / Постанова ВРУ. ВВР. 1998. № 38. Ст. 248. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.10.2025).
14. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України № 2818-VI від 21 грудня 2010 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення: 03.10.2025).
15. Антонюк У.В. Захист екологічних прав в Україні в умовах військової агресії. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 42 – 47. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.3.6> (дата звернення: 03.10.2025).
16. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання та водовідведення в Україні у 2023 р. Міністерство розвитку громад та територій України. Київ – 2024. 438 с.
17. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
18. ДСТУ 3021-95 Випробування і контроль якості продукції. Терміни та визначення. Вид. офіц. Держстандарт України, 1995. 69 с. URL: https://www.ksv.biz.ua/GOST/DSTY_ALL/DSTU5/dstu_3021-95.pdf (дата звернення: 03.10.2025).

19. ДСТУ 3812-98 Державний стандарт України. Охорона довкілля та раціональне поводження з ресурсами. Контроль оперативний стічних вод очисних споруд міст і промислових підприємств. Загальні положення. Чин. від 1999.07.01. Держстандарт України. 1999. URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/pdf/okhorona_dovkillya_ta_racionalne-3-49543.pdf (дата звернення: 03.10.2025).
20. Meriam-Webster Dictionary. An Encyclopædia Britannica Company. URL: <https://www.merriam-webster.com/wordfinder/fill-in-blanks/common/7/control/1> (дата звернення: 03.10.2025).
21. Водна Рамкова Директива ЄС 2000/60/ЄС. Основні терміни та їх визначення. EU Water Framework Directive 2000/60/EC. Definitions of Main Terms. Київ 2006. 244 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1527562/> (дата звернення: 03.10.2025).
22. Directive 2010/75/EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on industrial emissions (integrated pollution prevention and control) (recast) (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2010/75/oj/eng> (дата звернення: 03.10.2025).
23. Методичні рекомендації з розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти із зворотними водами. Наказ Мін-ва захисту довкілля та природних ресурсів України від 5 березня 2021 року № 173. URL: <https://mepr.gov.ua/files/docs/nakazy/2021/173%20%D0%BD.pdf> (дата звернення: 03.10.2025).
24. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України № 1264-XII від 25 червня 1991 року. Ред. від 08.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 03.10.2025).
25. Вимоги до форми і змісту інтегрованого дозвілу. Постанова КМУ від 15 липня 2025 р. № 884. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/884-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.10.2025).
26. Уберман В.І., Васьковець Л.А. Понятійно-термінологічні особливості і правовий зміст екологічних нормативів якості для водних об'єктів в Україні та ЄС. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Сер. ПРАВО. Вип. 85: ч. 2. 2024, С. 192–200. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.28> (дата звернення: 03.10.2025).
27. Вимоги до форми і змісту заяви про отримання інтегрованого дозвілу (внесення змін до нього). Постанова КМУ від 2 липня 2025 р. № 780. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: (дата звернення: 03.10.2025)).